

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2023)

Berfin KISA

Yüksek Lisans öğrencisi, Uşak
Üniversitesi
berfinkisaa2697@gmail.com

İsmail KEKEÇ

Dr. Öğr. Üyesi., Uşak Üniversitesi
ismailkecec@yandex.com

<https://orcid.org/0000-0001-9587-7742>
<https://orcid.org/0000-0001-9331-0371>

Peyami Safa'nın Hikâyelerinde Çingeneler

The Gypsies in Peyami Safa's Stories

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 12.03.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 28.03.2023
Yayın Tarihi/Published: 30.04.2023

Atıf/Citation

Kısa, B. ve Kekeç, İ. (2023). Peyami Safa'nın hikâyelerinde Çingeneler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 155-169. <https://doi.org/10.34083/akaded.1264005>

Kısa, B. and Kekeç, İ. (2023). The Gypsies in Peyami Safa's stories. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(1), 155-169. <https://doi.org/10.34083/akaded.1264005>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

* Bu çalışma, Berfin Kısa tarafından Dr. Öğr. Üyesi İsmail Kekeç danışmanlığında hazırlanmakta olan "Peyami Safa'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Öz

Çingeneler tarih boyunca dikkatleri üzerine çekmişlerdir. Onların fiziksel görünümleri, farklı yaşam tarzları, dilleri, meslekleri, hayata bakışları ilgiyi üzerlerine toplamış, bu da Çingenelerin farklı disiplinler tarafından incelenmesine sebebiyet vermiştir. Bu ilgi edebi eserlere de yansımıştır. Kimi Türk yazarlar, Çingeneleri yaşantıları, meslekleri, dış görünüşleri ile edebiyat sahasına dâhil etmişlerdir. Çingeneler birer parçası oldukları toplumlar tarafından ve yer aldıkları edebi eserlerde bazen kötü, çirkin, uğursuz gibi olumsuz sıfatlar ile anılırken bazen de maharetleri, güzel olmaları gibi olumlu nitelikleri ile anılmışlardır.

Adını edebiyat kamuoyuna hikâyeleri ile duyuran Peyami Safa için bu hikâyeleri romana geçişinde bir durak olması bakımından önemlidir. Peyami Safa, 1919'da ağabeyi İlhami Safa ile birlikte çıkardıkları Yirminci Asır Gazetesi'nde "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında otuz kadar hikâyesini imzasız olarak yayımlar. Hatta bu hikâyelerinden bir kısmı da gazete ilavesi olarak verilir. Söz konusu hikâyelerinin çoğu içerik itibarıyla kadın-erkek ilişkilerine odaklanır. Yazar, "Asrın Hikâyeleri"nde yer alan "Çingeneler Cazibelidir" ve "Çirkin Aşk" isimli hikâyelerinde de kadın-erkek ilişkilerini ele almış, bunu da Çingeneleri kurgusunun merkezine yerleştirerek yapmıştır. Bu çalışmanın amacı da tarih boyunca farklı kültürlerde ve toplumlarda görünür olan Çingenelerin, adı anılan iki metinde – "Çingeneler Cazibelidir" ve "Çirkin Aşk" – nasıl ve hangi yönleriyle işlendiğini ortaya koymak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, hikâye, Çingene, öteki, ötekileştirme.

Abstract

Throughout history, the physical appearance, different lifestyles, languages, occupations, and perspectives on life of the Gypsy community have drawn attention and led to their examination by various disciplines. This interest has also been reflected in literary works. Some Turkish writers have included Gypsies in the field of literature with their lifestyles, occupations, and appearances. While Gypsies are sometimes referred to with negative attributes such as bad, ugly, or unlucky by the societies they belong to and in literary works they appear in, they are also sometimes referred to with positive qualities such as their talents and beauty.

For Peyami Safa, who became known in the literary community for his stories, they were important as a stepping stone in his transition from stories to novels. In 1919, Peyami Safa published around thirty stories, unsigned, under the title "Asrın Hikayeleri" ("Stories of the Century") in the newspaper Yirminci Asır Gazetesi (Twentieth Century Newspaper) which he co-published with his brother İlhami Safa. Some of these stories were also published as newspaper supplements. Most of these stories focused on male-female relationships in terms of their content. In "Asrın Hikayeleri", the author also addressed male-female relationships in his stories "Çingeneler Cazibelidir" ("Gypsies are Charming") and "Çirkin Aşk" ("Ugly Love"), placing Gypsies at the center of their plot. The aim of this study is to investigate how Gypsies, who have been present in various cultures and societies throughout history, are portrayed in the two works mentioned - "Çingeneler Cazibelidir" and "Çirkin Aşk" - and in what aspects they are addressed.

Keywords: Peyami Safa, story, Gypsy, the other, otherization.

Giriş: Çingenerler Hakkında Genel Bilgiler ve Türk Edebiyatında Çingene İmajı

Çingenerlerin nereden geldiği konusu netlik kazanmasa da bu konuda Mısır, Hindistan gibi ülkeler öne çıkmakla birlikte genel kabul onların Hindistan'dan dünyaya yayıldıkları yönündedir. Konar-göçer bir topluluk olan Çingenerlerin sürekli gezen bir topluluk olmaları sebebiyle dünyanın çoğu bölgesinde örneklerine rastlanır. Cobutoğlu'na göre Çingene, başta Türkiye olmak üzere Avrupa'nın çeşitli yerleri ile Mısır, Kuzey Afrika, Amerika ve bazı Asya ülkelerinde (İran, Belucistan vb.) yaşayan, fiziksel görünüşleri, yaşam tarzları ve dilleri diğer halklardan farklı olan, yaşamlarını genelde konar-göçer olarak idame ettiren topluluğa verilen addır (Cobutoğlu, 2021).

Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde farklı isimlerle anılan Çingenerlerin Türkiye'de de isimleri bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Türkiye'de de Çingenerler genellikle Çingene ismi ile anılmakla birlikte çeşitli bölgelerde "Abdal", "Esmer Vatandaş", "Kıpti", "Pırpır", "Poşa", "Roman" gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır (Yıldız, 2007).

Türkiye'nin genelinde Çingene olarak anılan kelime Türkçeye has bir kelimedir.

"Çingene" yahut 'çingâne' kelimesi 'Çeng' ya da 'çengi' ile 'gan' kelimelerinin terkiibinden oluşmuştur. 'Çeng', dik tutularak çalınan ve arp'a benzeyen bir tür müzik aleti olup çengi, bu sazı çalan veya oyun oynayan kızlara denilmektedir. 'Gan' ise kelimenin sonuna gelerek eklendiği kelimeyi çoğul yapmakta kullanılan Farsça bir ektir. Bu iki kelimenin birleştirilmesinden meydana gelen çengigan/çengi-gane; çengicilik ya da çengiler anlamına gelmektedir" (Şahin, 2021, s.385).

Asuman Gürman Şahin, Çingene kelimesinin tahlilinden ortaya çıkan müzik bağı üzerinde durur. Çingenerlerin müzik ve dansla bağları yadsınamaz bir gerçektir.

"Müzik onların hayatlarının bir parçası, geçim kaynağı hatta rehabilite unsurudur. Çingenerlerin genetiklerine kodlanan müzik hem onları müzisyen hem de çalgıcı yapmıştır" (Şahin, 2021, s.384).

Müziği sanat olarak kullanmanın yanında meslek edinen Çingenerler çeşitli enstrümanları ustalikle çalarak hayatlarını idame ettirirler. Geçim kaynakları bahsinde akıllara ilk müzisyenlikleri gelse de Çingenerler falcılık, ayakkabı boyacılığı, demircilik, ayı oynatıcılığı, çiçekçilik, kalaycılık, hizmetçilik gibi birçok meslek grubunda da bulunmuşlardır. Asuman Gürman Şahin, Çingenerlerin genellikle prestiji düşük ve az gelirli işlerde çalıştıklarını vurgularken tekinsiz olarak sınıflandırılan cellatlık, hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı vb. karanlık işleri de yaptıkları üzerinde durur (Şahin, 2021).

Çingenerlerin gerek kimlikleri gerek edindikleri kötü meslekler toplum tarafından dışlanarak ötekileştirilmelerine sebep olmuştur. Öztürkmen, Çingene kimliğinin dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de etnisite, dil, göçebe ve yarı göçebe yaşam tarzı, ekonomik anlamdaki zayıflık, gündelik ilişkilerde -diğerleriyle-

uyumsuzluk ve çatışmalarla damgalanan, yakın tarihin birçok döneminde ve coğrafyasında da dışlanmış bir topluluğa gönderme yaptığını söylemektedir (Öztürkmen, 2021).

Öyle ki Fazıl Gökçek'e göre "Çingene" kelimesi önüne sonuna hiçbir sıfat getirilmeden tek başına kullanılsa dahi hakaret ifadesi olarak algılanmaktadır (Gökçek, 2021). Çingeneler dış görünüşlerinin, giyimlerinin ve kendi kültürlerinin buldukları toplumdan birtakım farklılıklar göstermesi sebebi ile olumsuz nitelendirilmelere maruz kalmış, bu olumsuz etki edebi eserlere de yansıtılmıştır. Ancak bu olumsuzluk karşılığında olumlu nitelendirmeler yok değildir. Evrim Ulusan Öztürkmen tarafından incelenen anlatılarda tespit edilen Çingenelerin bedensel imgelerinin üç farklı şekli bir sınıflandırmayla sunulur:

1. güzellik ve çirkinlik değer ile imgeler,
2. bedensel bir eksikliğe vurgu yapan olumsuz içerikli imgeler,
3. insanüstü varlıkları belirten bedensel imgeler (2021).

Mevcut olan bu sınıflandırmalara dönem fark etmeksizin edebî eserlerin çoğunda rastlanılır. Çirkinliğin karşılığı olarak Çingenelerin güzellikleri de eserlere sık sık konu olmuştur. Özellikle Çingene kadınları tasvir edilirken dış görünüşleri hakkında son derece güzel betimlemeler kullanılmıştır. Bunun yanında esnek dilleri, ikna kabiliyetleri, yetenekli oluşları eserlere yansıyan diğer olumlu nitelendirmelerdir.

Türkiye'de Çingeneler yerleşik ve göçebe olarak yaşamlarını sürdürürler. Yerleşik durumda olan Çingeneler için buldukları mahalleler çok önemlidir. Dış görünüşleri ve icra ettikleri mesleklerle kimi zaman ötekileştirilen Çingenelerin buldukları mahalleler için de benzer bir durum söz konusudur. Bir mahalle içerisinde aynı kökene sahip toplu bir şekilde birlikte yaşayan Çingeneler diğer mahallelerden farklı bir düzen kurmuşlardır. Yaşadıkları mahallelerde yapılar genellikle gecekondular, baraka türünde evlerdir (Sal, 2009).

"Çingene mahallelerindeki genel hayat manzarası çoğunlukla sefalet, zorluk, belirsizlik ve imkânsızlıklar üzerine resmedilmiştir. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen mahallelere hükmeden curcuna, cümbüş, neşe, müzik, hareket ve kendi geleneklerini yaşatmaya dönük unsurlar Çingene mahallelerinin vazgeçilmez hayat kaynakları olarak dikkat çeker" (Cobutoğlu, 2021, s.271).

Yaptıkları meslekler, buldukları mahalleler ve yaşam koşullarından zengin bir topluluk olmadığı, genellikle zar zor geçinen kişiler olduğu görülen Çingeneler asla neşelerinden bir şey kaybetmeyen bir topluluk olma özelliğine sahiptirler.

Çingeneler, ilgi çekici yaşam tarzları sayesinde Türk edebiyatına da konu olmuştur. Yazarlar eserlerinde Çingeneleri kurgularına çeşitli şekillerde dâhil etmişlerdir. Türk edebiyatında ise Tanzimat sonrasında daha belirgin şekilde yer almaya başlayan konulardan birisi olmuştur. Türk edebiyatında Çingeneleri konu alan eserlerden ilki Ahmet Mithat Efendi'nin eseridir. Ahmet Mithat'ın *Çingene* isimli eseri 1886'da *Letaif-*

i Rivayat külliyatı içerisinde yayımlanan eserlerden birisidir. Hikâyede Ziba isminde Çingene bir kız vardır. Ziba'nın dışında kadın ve erkek Çingene karakterler bulunmaktadır. Fazıl Gökçek'e göre bu eser Türk edebiyatında Çingene karakterini ayrıntılı olarak kişileştiren ilk eser olması bakımından önem taşımaktadır (Gökçek, 2021). Bu eserde Ahmet Mithat Efendi'nin merkezî kişi olarak kullandığı Şems Hikmet'in âşık olduğu Çingene Ziba'yı yeniden inşa etme girişimi vardır. Çingeneyi eserinde kullanan bir diğer isim Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Hüseyin Rahmi 1898 yılında yayımladığı *Kıpti Düğünü* ismini verdiği hikâyesinde "koru" adı verilen bir tepede yaşayan Çingenelelerin düğününü anlatır. Harmanlı hikâyede Çingenelelerin düğünleri, hal ve hareketleri, yoksullukları üzerinde durulduğunu, yazarın amacının, çingenelelerin yoksulluğunu, kimsesizliğini anlatarak okurda bir merhamet duygusu yaratmak olduğunu söyler (Harmanlı, 2010). Hüseyin Rahmi bu eseri ile birlikte Çingenelelerin fakirliklerine değinse de onların neşelerinden hiçbir şey kaybetmemelerini okuyucuya hissettirerek Çingenelelerle alakalı olumlu bir nitelendirme sunmuştur.

Çingenelelere hikâyesinde yer veren bir diğer isim Refik Halit Karay'dır. 1910'da *Yıldı Bir* ismi ile çıkan hikâyede bir değirmenci olan Bekir'in çalıştığı yere gelen Çingene Elif'e âşık oluşu işlenir. Hikâye Elif'in kötü yola düşmesi ile sonlanır. Hikâyede Çingene olan Elif, düşmüş kadını temsil eder (Kelkit, 2013). Selahaddin Enis'in 1918'de çıkan *Çingeneleler* isimli hikâyesi Çingeneleleri konu edinen bir diğer eserdir. Hikâyede Çingenelelerin bir arada yaşamalarından kaynaklı edebe aykırı durumlara rastlandığı, olumsuz izlenimlerin bulunduğu anlatılır. Anadolu'nun bir köyünde konaklayan göçebe Çingenelelerin gündelik hayatları mizahi ve müstehcen şekilde anlatılır (Çağın, 2021). Ömer Seyfettin'in bir Çingeneyi merkezî kişi olarak kullandığı 1919'da çıkan *Deve* isimli hikâyesi "yüzü yağlı karadan daha koyu bir renkte olan" Çingene Mestan Ağa'nın hikâyesidir. Fazıl Gökçek'e göre bu hikâye sembolik anlamlar da yüklenebilecek bir kimlik hikâyesidir (Gökçek, 2021). Çingeneyi hikâye kurgusuna dâhil eden bir diğer eser Sabahattin Ali'nin 1929'da yayımladığı *Değirmen* isimli eseridir. Bu hikâyede Çingene olan-olmayan karşıtlığı verilmiştir. Hikâyeyi "*İşte adaşım, sana seven bir Çingene'nin hikâyesi*" (Ali, 2020, s.23) diyerek bitiren Sabahattin Ali hikâyede Atmaca lakaplı maharetli, cesur ve yakışıklı olarak nitelendirilen Çingene gencinin değirmencinin kızına duyduğu aşkı anlatır. Çingene üzerine tam bir olumlama yapılmıştır. Hiçbir olumsuz nitelik kullanılmaması bakımından önemlidir. Osman Cemal Kaygılı'nın 1939'da yayımladığı *Çingeneleler* romanı Şerife Çağın'a göre göçebelerle yerleşik Çingeneleleri ayrıntılı tanıtmak maksadı ile kaleme alınmıştır (Çağın, 2021). Romanda merkezî kişi olan İrfan'ın hayali Çingenelelerin yaşantı ve müziğinden ilham alarak bir opera bestelemektir. Bunu gerçekleştirebilmek için de İstanbul'da yaşayan göçebe Çingenelelerin oba ve çadırlarına giderek onları yakından tanımaya çalışır (Durgun, 2021). Çingenelelerin müzisyenliğine ve yaşantılarına olumlu bir yaklaşım sunan bu eser onların maharetlerini ve yaşam koşullarını da sunarak Çingenelelere başka bir bakış getiren bir diğer eserdir. Çingene konusunda dikkate değer

bir diğ er eser Kemal Bilbaşar'ın 1943 yılında çıkan ingene Karmen isimli hikâyesidir. Hikâyenin ismi çalışma açısından önemlidir. Peyami Safa'nın incelenen hikâyelerinin birinde de ingene için kullandığı isim "Karmen"dir. Bu isim edebî eserlerde ingeneler için sıkça tercih edilen isimlerden birisidir. Bilbaşar'ın hikâyesinde ingene Karmen'e aşık olan Hasan anlatılır. Çingene Karmen hikâyede, güzel, iyi dans eden, işveli, paylaşılamaz gibi sıfatlarla olumlu olarak ele alınmıştır (Kiracı, 2019). Ayşegül Devocioğlu'nun 2007'de çıkan *Ağlayan Dağ Susan Nehir* isimli romanında ingeneler derinlemesine işlenilmektedir. Devocioğlu, romanının merkezine ömrü boyunca kendi kimliğinden g cmeye çalışan ingene Naciye'yi koyarak olayları onun etrafında kurgular (Durgun, 2021). Kiracı, romanda ingenelerin günlük yaşam biçimlerinden kimlik arayışlarına, kuşaklardır aktardıkları efsanelerden edindikleri mesleklere, toplum içinde var olma çabalarından mahalle yapılarına, kolayca söyledikleri yalanlardan inandıkları batıl itikatlara kadar birçok y n n ele alındığı üzerinde durur (Kiracı, 2019, s.135). Son olarak Berna Durmaz'ın 2013'te çıkarttığı *Bir Fasit Daire* isimli hikâye kitabındaki Çingeneye değinecek olursak, bu hikâye de bir aşık hikâyesidir. Hikâyede Zarif'le Hasret'in, sepetilerin oğlu Zeynel'le Sevgül' n aşklarına yer verilir. Bu hikâyede hikâye karakteri Hasret'in ingene Zarif'le kaçtığını duyan annesinin tepkisi önemlidir. Hasret'in annesi kaçan kızının kirlendiğini düşünür çünkü ona göre ingeneler pistir, çirkin kokarlar, kızına da o koku sinmiştir (Durgun, 2021). Hikâyede ingenelere karşı olumsuz bir izlenim oluşturulmuştur. Buradaki koku konusu önemlidir çünkü Peyami Safa da incelenecek olan bir hikâyesinde ingeneleri irkin koku ile tasvir edecektir.

Kronolojik olarak Türk edebiyatında yazarların ingeneleri nasıl ele aldığı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Belli başlı örnekler gözden geçirildiğinde Türk edebiyatında ingeneleri ve ingene kültürünü konu alan eserlerin genelinde ingenelik olumsuz bir ifade olarak zikredilmiş, kötü sıfatlarla özdeşleştirilmiştir. ingeneler ağlar boyu ingene olmayanlar tarafından olumsuz yargılara maruz kalmış, bu olumsuzlamalar edebî eserlere de yansımıştır. Konar-g cer bir topluluk oluşlarından kaynaklı olarak toplum onları çoğunlukla ayırđırmıřtır. Buna eserlerde sıkça rastlanmaktadır. Sözgelimi, eserlere yansıyan koyu tenleri, kokuları, temizlikleri, insanları utandıracak düzeyde yaşadıkları yanlış birliktelikleri yazarlar tarafından eserlerde kullanılan olumsuz özelliklerin birkaçına örnektir. Ancak ingeneler eserlerde yalnızca olumsuz özelliklerle yer almamıştır. Yazarlar sanat konusundaki becerilerine, dış görünüşleri hakkındaki g zellemelere de değinerek övgüler de yağdırmışlardır. ağın'a göre ingene, tarih boyunca ya lanetlenen ya da arzulanan bir hayatın sembolü olmuş, iki anlamda da ilgi çekmesiyle sanatın önemli bir malzemesi haline gelmiştir (ağın, 2021).

Söz konusu edebî eserler olduğunda ingenelerin kökenleri, yaşayış şekilleri, meslekleri ile eserlerde olumlu/olumsuz yer bulduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Peyami Safa'nın hikâyelerinde ingenelerin hangi yönleri ile ele alınarak yer bulduğuna değinilecektir.

Yaşadığı dönemde türlü sıkıntılarla karşılaşan ve kendi kendini geliştirmek zorunda kalan Peyami Safa Türk edebiyatına hikâye, roman, fıkra, makale gibi türlerde eserler kazandırmıştır. Ancak asıl edebiyat dünyasına girişi hikâyeleri ile olmuştur. Türk edebiyatına yüzü aşkın hikâye kazandıran Safa'nın ilk yayın teşebbüsü henüz delikanlı iken birkaç formalık bir hikâye yazması ile başlar. Hikâyeden çok ismi dikkatleri üstüne çeker: “*Sakın bu kitabı okumayın*” (Göze,1993, s.5). İlk yayın teşebbüsünün ardından Peyami Safa, on bir yaşındayken Pişano Muallimesi adlı bir hikâye denemesi yapar. Ardından 1913'te ilk kitabı olan *Bir Mekteplinin Hâtıratı/ Karanlık Kralı* çıkar. Bunu 1919'da ağabeyi İlhami Safa ile birlikte çıkarttıkları *Yirminci Asır* gazetesinde yayımlanan *Asrın Hikâyeleri* takip eder (Ayvazoğlu, 1999). Peyami Safa, Ayvazoğlu'nun da deyimiyle şöhretin kapılarını *Yirminci Asır*'da yayımlanan *Asrın Hikâyeleri*'i ile aralar. Hikâyelerin büyük beğeniyle karşılanmasına hayret eden Peyami Safa bu ilgi hakkında şunları söylemektedir:

“*Bu hikâyeler o zaman halk arasında beni hâlâ hayrete düşüren bir muvaffakiyet kazandı. O zamanın genç edebiyatı beni hararetle teşvik ediyor, hikâyelerime imza atmamı istiyordu. Yakup Kadri 'Bize üslup getirdin' diyor, Yahya Kemal, sonra başkaları için çok tekrarlanan bir espri ile 'İsmail Safa'nın en güzel eseri Peyami'dir' diyordu. Ömer Seyfeddin, Faruk Nafiz ve daha çokları, bana gelen cesareti cömert elleriyle dağıtanlar arasındadırlar. Sonra imza atmağa başladım. Fakat hâlâ bu yazılar, beni edebiyata girmiş olmak vakıasına inandıracak kuvvette şeyler olduklarını bizzat bana kabul ettirmekten çok uzak, günü gününe çırpıştırma, karalamalardır.*” (Ayvazoğlu, 1999, s.70)

Kendisini de şaşırtan bu ilgi aslında Safa için teşvik edicidir. Bu hikâyeleri sayesinde etrafındaki önemli sanatçılardan da teşvik alarak desteklenmiş, gelecekte ortaya koyacağı başarılı romanları için de bir ön izlenim oluşturarak hikâyeleri ve romanları arasında kendisine bir basamak oluşturmuştur. Hikâyelerinde elde ettiği ün sayesinde roman yazmaya başlayan Safa ilk romanı olan *Sözde Kızlar*'ı çıkartarak edebiyat dünyasına tam anlamıyla giriş yapar. Ancak hikâye yazmayı da bırakmayan Safa Türk edebiyatına hikâye kazandırmaya devam eder. 1922'de *Gençliğimiz* isimli hikâyeyi, 1923'te *Siyah Beyaz Hikâyeleri*'i, 1925'te *Ateş Böcekleri*'ni çıkartır. Bunlar dışında hikâyelerine tarihi bilinmeyen *İstanbul Hikâyeleri* de dâhil edilir.

1980 yılında Halil Açıköz, *Asrın Hikâyeleri*, *Siyah Beyaz Hikâyeler*, *Ateş Böcekleri* ve *Resimli Ay Mecmuası*'nın 1930 yılında *Resimli Hikâyeler* ilavesinde verdiği hikâyeleri ilk kez bir araya toplar. Ondandı otuz sekiz yıl sonra 2018'de Serhat Hamişoğlu *İstanbul Hikâyeleri* isimli kitabı çıkartarak Halil Açıköz'ün bir araya topladığı yüzü aşkın hikâyeye eklemeler yapar. Bu kitapta tespit edilen 6 hikâye Halil Açıköz'ün verdiği hikâyeler ile aynıdır. *Çılgın Bir Gecedden Sonra*, *Unutmadın Değil Mi?*, *Çirkin Aşk*, *Çürük*, *Kör Aşk*, *Dört Koca* iki kitapta da ortak olan hikâyelerdir. Çalışmada yer verilecek olan *Çirkin Aşk* isimli hikâyeye iki kitapta da mevcuttur. Ortak olan hikâyeler çıkartılırsa tespit edilen 126 hikâyenin ikisinde Çingenelere rastlanmıştır. *Asrın Hikâyeleri*'nde bulunan *Çingeneler Cazibelidir* ve *Çirkin Aşk* isimli hikâyelerde Peyami

Safa kurguya Çingeneleri dâhil etmiştir. Çalışmada Safa'nın bu iki hikayesinde kurgusal bir unsur olarak yer alan Çingeneleri nasıl ele aldığı incelenecektir.

Güzel ve Çekici Bir Çingene Kızı: “Çingeneler Cazibelidir”

Çingeneler Cazibelidir isimli hikâyede hikâyenin merkezî kişisi Raif bir cuma günü Hürriyet-i Ebediye'ye oradan da Beyoğlu'na iner. Yaptığı bu gezintilerden keyif alan Raif aslında bu gezilerde bir kadına tesadüf etmek istemektedir. Uzun zamandır kadınlarla münasebeti olmayan Raif karşılaştığı kadınları ya çok beyaz bulur ya da çok kısa/uzun bulur. Bir süre sonra önünden giden bir Çingeneye gözü ilişir. Raif'e göre bu kadının kıyafetinden yürüyüşüne kadar her şeyi gariptir.

“Orta bir boy, yuvarlak omuzlar, geniş ve dolgun kalçalar, ince bir bel.. Lâkayt ve müsterih adımlar ve her adımda baştan aşağı çalkalanan bir vücut” (Safa, 2019, s.38).

Uzun uzun kadının dış görünüşü hakkında bilgi edinilen hikâyede Raif, Çingene kadınının yüzünü görmek ister.

“İnce uzun fakat toplu bir sima üzerinde iri ve siyah gözler, uzun kirpikler...” (Safa, 2019, s.38).

Yazar fiziksel tüm özellikleri ile eşsiz bir kadın portresi çizer. Kadının dış görünüşünden etkilenen Raif'in içinde Çingeneyle konuşma hevesi uyanır ve karşısına geçerek gece kendisiyle gelmesini teklif eder. Çingene bu teklifi kabul etmez, çünkü Çingene daha on sekiz yaşındadır ve ailesi bir geceliğine birine gittiğini duyarsa onu döver. Onu tamamen yanına alma koşulu ile Raif'le gidebileceğini söyler. Raif Çingeneyi o kadar beğenmiştir ki kaçırmak istemez. Çingeneye onunla kaçmasını teklif eden Raif, yanında Çingene ile Şişli caddesine doğru ilerler. Çingeneye yeni bir isim de koymuştur, artık ona “Karmen” diyecektir. Çingeneyi baştan aşağı soyup temizlemenin, ipekli çoraplar, ipekli çarşaf, rügan iskarpinler alarak baştan aşağı değiştirmenin hayali ile eve giden Raif, bir hafta sonra arkadaşlarını çaya davet ederek hayalini kurduğu Karmen'i tam da bahsettiği gibi tertemiz ve şık bir şekilde arkadaşlarına takdim eder. Raif planına göre bir ay içinde de Karmen'e sosyal ilişkileri öğretecek ve onu Şişli'nin en asil hanımlarından biri yapacaktır.

Kısaca özetlenen bu hikâye Karmen ekseninde dönmektedir.¹ Mekân ve merkezî kişi belirtildikten sonra Çingene Karmen'in güzelliği ve çekiciliği üzerine uzun tasvirlerle

¹ Çalışmanın bu kısmında dikkate değer bir isim olan Karmen'i belirtmekte fayda görülmektedir. Yapılan araştırmalar sırasında rastlanan edebî eserlerin bazılarında Çingeneler için “Karmen” isminin sıkça kullanıldığını tespit edilmiştir. Çalışmada da daha önce değinildiği üzere Kemal Bilbaşar'ın 1943 yılında çıkan eserinin adı *Çingene Karmen*'dir. Aynı isim Mehmet Rauf tarafından Safa ve Karmen isimli bir hikâyesinde kullanılmıştır. Burada geçen Karmen de bir Çingenedir. Bu isme yalnızca Türk edebiyatında değil yabancı kaynaklarda da rastlanmıştır. Örneğin, Fransız yazar Prosper Mérimée'nin *Carmen* isimli bir hikâyesi mevcuttur. Burada da Carmen isimli kahraman bir

yer verilir. Merkezî kişi konumunda olan Raif Bey'in Karmen'i eğitip yetiştirmenin hayalinde olduğu görülür. Benzer bir durum Türk edebiyatına Çingenerlerle alakalı ilk eseri kazandıran Ahmet Mithat Efendi'nin *Çingene* isimli romanında da görülmektedir.

“Romanın kahramanı Şems Hikmet, zengin, iyi eğitim almış, beş dil bilen, orta boylu ve yakışıklı bir gençtir. Kağıthane’de karşılaştığı Çingene kızı Zibâ’ya âşık olur. İyi bir eğitimle ondan bir hanımefendi yaratabileceği ümidini taşır” (Kiracı, 2019).

Ancak iki durumda da merkezî kişilerin Çingene kadınlarını buldukları kimlikten çıkararak hanımefendi kimliğine büründürme telaşında olduğu görülmektedir. Her ne kadar Safa'nın hikâyede Çingeneyi olumladığını düşünülse de Çingeneyi değiştirmek istemesinde bir ötekileştirme sezilmektedir.

Güzel Gözlerin Hazin Sonu İğrenç Kokulu Çingene: “Çirkin Aşk”

Çirkin Aşk, Peyami Safa'nın Çingeneyi hikâyesinin bünyesine dâhil ettiği bir diğer eseridir. Buradaki Çingene bir erkektir. Anlatıcının da çingenenin de adı hikâye boyunca zikredilmez. Anlatıcı başından geçen olayı hikâyede yalnızca adı geçen Güzide'ye bir mektupla anlatır. Anlatıcının köyünde eğlence, gezme yeri gibi aktivite yapabileceği yerler yoktur. Bahsettiği köy Boğaziçi'ndedir, ismi ile verilmeyen bu mekân hikâyede yalnızca Boğaziçi olarak geçmektedir. Anlatıcı köyün sessizliğinden kaynaklı sıkıntısını belirtirken bir gün köye sinema gelir. Geceleri hanımlara özel olan bu sinemada ince saz da vardır. Birkaç akşam oraya giden anlatıcı kadın, ud, kanun ve keman çalan bir adamdan bahseder.

“Udla kanunu iyi çalmıyor. Fakat keman çok güzel. Kemanı çalan cidden usta adam, beğendim” (Safa, 2019, s.100).

Kadın kemanı çalan adamın keman çalışından çok etkilenir. Bu adam bir Çingenedir. Ayrıca çok da güzel gözleri vardır. Kadın bu Çingeneye âşık olur. Âşık olduğu için de kendisini mülevves ve düşkün bir kadın olarak nitelendirir. Arkadaşı Güzide'nin bile kendisini ayıplamasını istemektedir. Kadın âşık olmakla kalmaz, köşke gidecekken Çingene adamın ona seslenmesi ile adamlarla birlikte değirmene gider. Orada birlikte olurlar. İşte o ândan sonra anlatıcı kadının hayatı cehenneme döner, kendisini pis, âdi ve mülevves bir kadın olarak nitelendirir. Üstelik Çingene adamın olumlayıcı özellikleri zihninden tamamen silinmiştir, Çingeneden geriye zihninde kalan yegâne hatıra, pis, iğrenç ve bulaşık bir koku olmuştur. Bu koku kendinde kusacak hissi uyandıracak kadar iğrençtir. Hikâye anlatıcının Gülizar'dan isteği ile son bulur:

Çingenedir. Bunun dışında Fransız besteci Georges Bizet'nin Carmen isimli 4 perdelik opera eseri vardır. Bizet, bu eserin ana konusunu Mérimée'nin Carmen romanından almıştır. (Detaylı bilgi için bkz: Kol, 2022: 56-69)

“Bana yaz, bana söyle, bana anlat: Cidden mücrim miyim, cidden pis, âdi ve müvelles bir kadın mıyım, yoksa âsabının bir lahzalık isyanına kurban olan bir talihsiz mi?” (Safa, 2019, s.103).

Bu hikâyede de *Çingeneler Cazibelidir* isimli hikâyede olduğu gibi Çingenenin olumlu niteliklerine rastlanılmaktadır. Çingene çok güzel keman çalmaktadır, ayrıca gözleri de çok güzeldir. Müzisyen Çingenelerin yeteneklerine daha önce değinildiği gibi, müzisyenlik yapan Çingeneler mesleklerini icra ederken birçok enstrümanı çalabildikleri gibi aynı zamanda bunu ustalıklı yaparlar. Bu hikâyede de Çingene adamın kemani ustalıklı çaldığı görülmektedir. Peyami Safa, Çingenenin müzisyenliğinin iyi oluşuna değinerek Çingeneyi okura olumlu bir nitelendirme ile sunmuştur. Safa'nın Çingenenin gözlerinin güzelliğine vurgu yapışı bir diğer olumlu niteliktir. Safa hikâyesinde tüm bu olumluların yanında hikâyeyi çirkin koku ile sonlandırarak bir ötekileştirmeye gitmiştir.

Safa'nın bu hikâyesinde diğerinin aksine ötekileştirme daha net bir şekilde işlendiğinden çalışmanın bu kısmında öteki kavramı üzerine gidilecektir. Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğünde öteki, “*diğeri, öbürü, mevcut kültürün içinde dışlanmış olan*” (Türk Dil Kurumu, 24 Mart 2023) anlamında kullanıldığı gibi Çingenelerin edebî eserlerde de mevcut kültür dışında kalan kişiler olarak kullanıldığı görülmektedir. Abdullah Şengül'e göre öteki, kültürler arası bir sorun olmaya çok eski çağlardan itibaren başlamış, başlarda Doğu-Batı olarak isimlendirilebilecek öteki bilincinin süreç içerisinde değişim gösterdiği görülmüştür. Bu süreç içerisinde öteki her toplumun edebiyatında bir şekilde yer almış, üslûplarına varıncaya kadar etkilemiş, zaman zaman “kendi-öteki” karşılaştırmasına zemin hazırlamıştır. Aynı durum Türk edebiyatı için de geçerlidir. Ötekinin ve ötekileştirilmenin edebî eserlere yansması yenileşme dönemi ile birlikte verilmeye başlayan eserlerde daha çok görülür (Şengül, 2007).

Söz konusu -ben olmayana- Çingenelere yöneltilen ötekileştirme tarihi geçmişten bugüne, olumsuz kalıplarla desteklenerek aşağılayıcı, küçük düşürücü nitelendirmeler ile deyim, atasözü ve anlatılara yansdığı gibi edebî eserlere de yansmıştır.

Sözgelimi Fazıl Gökçek Çingenelere dair Koca Ragıp Paşa'nın “*Şecaat arz ederken merd-i Kıpti sirkatin söyler*” mısrasını örnek göstererek günlük dile sirayet etmiş, anonimleşmiş mısraların olduğu örneğini verirken; atasözleri ve deyimlerde bile ötekileştirici bir yaklaşımın olduğu üzerinde durur (Gökçek,2021). Salim Küçük'ün, Türk atasözleri ve deyimlerinde topluluk isimleri üzerine yaptığı çalışmasında Çingenelere dair kullanılan atasözleri ve deyimler ötekileştirmeyi örneklendirmesi bakımından önem taşımaktadır:

“Çingene çergesi gibi.

Çingene kavgası.

Çingenede iman.

Çingene çalar, Kürt oynar.

Çingeneye beylik vermişler, önce babasını asmış (kesmiş).

Çingeneye mansıp değse evvelâ atasını asar.

Çingene çingeneye çatmadıkça kasnak boyuna geçmez.

Çingene ele kızmış, kendi çocuğunun ağzını yırtmış.

Sen bir garip çingenesin, telli (gümüşlü) zurna nene gerek" (2004, s.33-34).

Görüldüğü üzere bazı kelime grupları kullanılarak Çingeneler öyle veya böyle ötekileştirilmeye maruz kalmıştır. Bir topluluk olarak Çingenelerin ötekileştirmeye maruz kalışları günlük dil dışında çeşitli anlatılarda da yer bulmuştur. Sözgelimi, Halime Ünal'dı yaptığı çalışmasında bunlardan birkaçına örnek verir. Örneğin bir anlatıya göre, Çingenelerin vatansız oluşu Tanrının bir hatası olarak vurgulanır, onların göçebe oluşu bundan kaynaklanmaktadır. Tanrı tüm ırklara toprak ve yiyecek (buğday) dağıtmış, ancak Çingeneleri unutmuştur. Bunun üzerine Tanrı onların sürekli dolaşmalarını istemiştir. Yine ötekileştirmeye dair halk arasında anlatılan bir fıkrada Çingene bir gün bir camiye gider, namaz kılmak için saf tutulur. Çingene, mahallenin belalısı Kara Rüstem'in yanına düşer. Namazın sonunda herkes imamla birlikte sağa selam verirken Çingene sola, Kara Rüstem'in olduğu yöne doğru selam verir. Namaz çıkışı Çingeneye neden önce sola doğru selam verdiğini sorarlar. Çingene cevap verir, Tanrı affeder ama Kara Rüstem affetmez (Ünal'dı, 2012).

Söz konusu ötekileştirmenin edebî eserlere yansımaları bahsinde Osman Cemal Kaygılı'nın *Çingene* isimli romanı dikkate değerdir. Romanda ötekileştirme Çingeneler üzerinden roman kahramanı İrfan'ın annesi ile verilir. İrfan'ın annesine göre Çingeneler öteki konumundadır. İrfan'ın bir Çingeneyi gelin olarak getirmesine karşılık annesi "*Vakiâ bize çingene gelin yakışmaz ama, ne yapalım?*" diyerek bir serzenişte bulunur (Yiğitler, 2018). Bu söylemde Çingene olan ve Çingene olmayan "biz" ekseninde verilerek Çingene ötekileştirilmiştir.

Berna Durmaz'ın *Bir Fasit Daire* isimli hikâye kitabındaki Hasret'in annesinin Çingenelere karşı kötü koku, kirlenmiş gibi olumsuzlayıcı özellikler kullanarak kızını temizleme girişiminde de Çingene olan ve Çingene olmayan arasındaki ötekileştirme verilmiştir. Gerek dile yerleştirilmiş olan olumsuz ifadeler ve sıfatlar gerek anlatılarda kullanılan ötekileştirmeler gerekse edebî eserlere de yansıyan örneklerde görülmektedir ki Çingeneler toplum olarak ötekileştirilmiştir.

Peyami Safa da hikâyesinde bir ötekileştirme unsuru olarak kokuyu kullanmıştır. *Çirkin Aşk* isimli hikâyede betimlenen çirkin koku ile önyargı ve ötekileştirme hikâyeye içerisinde sunulur. Hikâyede Çingene yalnızca kötü kokusu ile nitelendirilmemiştir. Hikâye ismiyle de çarpıcıdır, Çingene çirkindir. Aslında hikâyenin başlarında Çingenenin güzel gözlere sahip oluşundan bahsedilse de güzel gözlerin anlatıcılığı şaşırttığı görülmektedir:

“Bir Çingene bu kadar güzel olabilir mi?” diye kendi kendine bu durumu sorguladığı da hikâyede görülmektedir: “Söz aramızda, çok güzel gözleri var. Küçük fakat süzgül, mânalı ve sahhar gözler... “Bir çingenenin gözleri bu kadar güzel olur mu?” demiştim, sonra düşündüm: Neden olmasın, çingene de insan değil mi?” (Safa, 2019, s.101).

Burada Çingenelere karşı genelleyici bir önyargı, bir ötekileştirme sezilir. Çingenenin bu kadar güzel olabileceğine dair bir önyargısı bulunan anlatıcı ötekileştirme yaklaşımından kurtulmaya çalışsa da hikâyenin sonunda Çingeneyi çirkin koku ile tasvir ettiği hikâyenin olumsuz sonlanmasına neden olmuştur.

Hikâye olumsuz sonlanır ancak anlatıcı içten içe kendini talihsiz olarak nitelendirerek affetmek ister gibidir. Bu hikâyenin sonunda Gülizar’dan cevap beklediğini hissettirmesi ile görülür.

Sonuç

Çalışmada tespit edilebildiği kadarıyla çağlar boyu toplumların Çingeneye yaklaşımı ve bunların Türk edebiyatında verilen eserlere yansıtılmasından hareketle, Çingenenin anlatılarda olumlu/olumsuz nitelendirilmelerine değinilmeye çalışarak Peyami Safa’nın Çingeneleri kurgusunun merkezine yerleştirdiği hikâyeleri özelinde bir değerlendirme sunulmuştur.

Edebî eserlerde Çingenelere iliştilen olumlu/ olumsuz sıfatların olduğu görülmektedir. Bu sıfatların eserlere yansımada Çingenelerin yaptığı mesleklerin, dış görünüşlerinin, yaşam yerlerinin etkisi olduğu görülmektedir. Peyami Safa’nın da incelenen *Çingeneler Cazibelidir* ve *Çirkin Aşk* isimli iki hikâyesinde hikâyeler Çingene ekseninde oluşturulmuştur. Hikâyelerin ikisinde de Çingeneler üzerinden aşk teması işlenmiştir. Çingeneler için mahalleleri çok önemlidir ancak incelenen hikâyelerin ikisinde de mekân işlevsel olarak kurguya dâhil edilmemiştir. Bu durum Peyami Safa’nın çoğu hikâyesinde mekânı işlevsel olarak olay örgüsüne dâhil etmeyişinden kaynaklanabilir. Hikâyelerin içeriğine gelindiğinde Peyami Safa’nın hikâye kurgularına Çingeneleri dâhil ederken onların hem olumlu hem de olumsuz özelliklerine değindiği görülmektedir. *Çingeneler Cazibelidir* isimli hikâyede Çingene Karmen’e karşı hiçbir olumsuz sıfat kullanılmamıştır. Kullanılan tüm sıfatlar onun dış görünüşünün güzelliği ile alakalıdır. Bu hikâyede Çingeneye karşı değerlendirme yapılabilecek tek olumsuzluk Raif’in Karmen’i Çingene karakterinden temizleyerek çıkartma isteğinde yatar. Hikâyede Karmen’in pis oluşuna dair herhangi bir emareye rastlanmamıştır ancak Karmen’in temizlenip, süslendirilerek Şişli’nin hanımefendisi yapılma isteği hikâyede olumsuz olarak nitelendirilebilecek bir durumdur. Bu durum Peyami Safa’nın diğer hikâyesi *Çirkin Aşk*’ta daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Safa bu hikâyede isim vermeden kullandığı karakterlerinden Çingene olanı erkek seçerek onun enstrüman çalmadaki maharetlerine değinmiştir. Hikâyenin diğer karakteri -aynı zamanda hikâyenin anlatıcısı olan kadın- erkek Çingenenin dış

görünüþüne özellikle gözlerine vurularak ona âþık olmuþtur. Ancak hikâyede diðerinin aksine Safa'nın bir sıfat olarak da kullandığı çirkin koku söz konusudur. Bahsi geçen bu kokunun çirkinliði ve iðrenç oluþu anlatıcıyı âþık olduğu adamdan soðutacak kadar kötüdür. Üstelik hikâyesinin adı da açıktır: *Çirkin Aþk*. Kullanılan tüm bu sıfatların bir ötekileþtirme doğurduğu açıktır.

Görülmektedir ki Safa, iki hikâyesinde de hem olumlu hem de olumsuz sıfatlar kullanarak Çingeneleri hikâyesine dâhil etmiş, bunu karakterleri birbirine başlangıçta hayran ederek yapılmıştır. İki hikâyenin de sonunda Çingeneler açısından düşünöldüğünde olumsuz bir sonlandırma mevcuttur.

Kaynaklar

- Ali, S. (2020). *Değirmen*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (1999). *Peyami: Hayatı, sanatı, felsefesi, dramı*. Ötüken Yayınları.
- Aslan Cobutoğlu, S. (2021). Türk roman ve hikâyesinde Çingene mahalleleri. Şerife Çağın & Özlem Nemutlu (Ed.), *Çingeneler edebiyata girince* (1. Baskı s. 258-312). Dergâh Yayınları.
- Çağın, Ş. (2021). Evlerini sırtlarında taşıyanlar: Göçebe Çingenelerde gündelik hayat ve Çingene kadınları. Şerife Çağın& Özlem Nemutlu (Ed.), *Çingeneler edebiyata girince*, (1. Baskı s.219-257). Dergâh Yayınları.
- Durgun, H. H. (2021). Türk hikâye ve romanlarında Çingenelerle evlilik ve evlenme niyeti/ birlikteliği. Şerife Çağın& Özlem Nemutlu (Ed.), *Çingeneler edebiyata girince* (1. Baskı, s.437- 470). Dergâh Yayınları.
- Gökçek, F. (2021). Modern Türk Edebiyatında Çingene kimliği. Şerife Çağın& Özlem Nemutlu (Ed.), *Çingeneler edebiyata girince* (1. Baskı s.59-91). Dergâh Yayınları.
- Göze, E. (1993). *Peyami Safa*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Harmancı, A. (2010). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın öyküleri ve öykücülüğü* (Tez No. 254031) [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=NtBAevXNhYaNqJFoAcDbdt2o0eLzmPTtxQV-Lxif1o_tklsn2lZl2i-KKKnERphY0
- Kelkit, N. (2013). *Refik Halit Karay'ın hikâyelerinde yapı ve tema* (Tez No. 344327) [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=iTkOhwevEenJZ3onUv52nrGeG9kW9SRISs15O5-twfohFhQEzBYxrLhCB0tuUjb>
- Kıracı, A. Ö. (2019). *Yeni Türk Edebiyatı tahkiyeli metinlerinde çingeneler* (Tez No. 613717) [Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=4J_FzTwlrMCH4qBROpXPHxtIUuBZQfkZ_PpyZ4kSAAmG6kY7kaJktWYj8gaUIRwQ
- Kol, M. (2022). Prosper Mérimée'nin kaleminde mitleşen ve "karşı konulmaz" bir kadın karakter: Carmen. *International Journal of Filologia*, 5 (7), 56-69.
- Küçük, S. (2004). Türk atasözü ve deyimlerinde halk ve topluluk İsimleri. *Bilig*, (28), 31-42.
- Öztürkmen, E. U. (2021). Çingenenin ötekisi/ ötekinin Çingenesi: Halk anlatılarında karşılaştırmalı imge çözümlemesi. Şerife Çağın& Özlem Nemutlu (Ed.), *Çingeneler edebiyata girince* (1. Baskı s.149- 171). Dergâh Yayınları.

- Safa, P. (2019). *Hikâyeler*. Haz. Halil Açıkgöz. Ötüken Yayınları.
- Safa, P. (2018). *İstanbul hikâyeleri*. Haz. Serhat Hamişoğlu. Ötüken Yayınları.
- Sal, A. (2009). *Türkiye'de yaşayan Çingenelerin sanatsal olarak ele alınışı* (Tez No. 241106) [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=CwVIqqBuz1VkysVpu eogAYIVQA9jmlpHTqoEFrM98i-5zBX4A_DobfD-znxWUQC
- Şahin, A. G. (2021). Edebiyatımızda Çingenelerin geçim kaynakları. Şerife Çağın& Özlem Nemutlu (Ed.), *Çingeneler edebiyata girince* (1. Baskı s.382-424). Dergâh Yayınları.
- Şengül, A. (2007). Edebiyatta ötekilik meselesi ve Türk edebiyatında öteki. *Karadeniz Araştırmaları*, 15 (15). 97-116.
- Türk Dil Kurumu. (t.y). Öteki. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Mart 24, 2023, <https://sozluk.gov.tr>
- Ünaldı, H. (2012). Türkiye'de yaşayan kültürel bir farklılık: Çingeneler. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 615-626.
- Yıldız, H. (2007). Türkçede Çingeneler için kullanılan kelimeler ve bunların etimolojileri. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 61-88 .
- Yiğitler, Ş. Ş. (2018). Çingene konulu bazı eserlerde toplumsal eşitlik kavramı. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*. (1). 7-36.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.
